

Narodowe Forum Muzyki

Przestrzeń dla piękna

25

lutego
sobota
18:00

NFM, Sala Czerwona

Śmierć i dziewczyna

Eduard Topchjan – dyrygent
Anush Nikoghosyan – skrzypce
NFM Leopoldinum – Orkiestra Kameralna

Program:

Felix Mendelssohn Bartholdy (1809–1847) *VI Symfonia na smyczki Es-dur* [12']

I Allegro

II Menuetto

III Prestissimo

Tigran Mansurian (*1939) *Koncert skrzypcowy* [24']

Franz Schubert (1797–1828) *XIV Kwartet smyczkowy d-moll D 810*

„Śmierć i dziewczyna” (aranż. G. Mahler) [40']

I Allegro

II Andante con moto

III Scherzo: Allegro molto – Trio

IV Presto

F. Mendelssohn Bartholdy

F. Schubert

Omówienie

Agata Adamczyk

„Kiedy byłem młody, nazywano mnie synem wielkiego Mendelssohna, teraz nazywają mnie ojcem wielkiego Mendelssohna, kim więc jestem?” – żartował pod koniec życia Abraham Mendelssohn. Jego ojciec, Moses, dał się poznać jako wybitny filozof i językoznawca. Syna Feliksa z kolei okrzyknięto jednym z najbardziej znaczących kompozytorów XIX-wiecznej Europy, nie tylko ze względu na artystyczną wartość jego dzieł, lecz także ze względu na działalność wychodzącą daleko poza tę twórczość. To Mendelssohn wykonaniem *Bachowskiej Pasji wg św. Mateusza*, po prawie stu-letnim niebycie dzieła, zapoczątkował renesans twórczości lipskiego kantora. Nieco później przywrócił niemieckiej kulturze muzycznej wokalnoinstrumentalne dzieła Georga Friedricha Händla, a także doprowadził do prawykonania ostatniej symfonii Franza Schuberta. Znaczącą rolę Mendelssohn odegrał również w rozwoju edukacji muzycznej w Niemczech, zakładając pierwszą w historii wyższą uczelnię – lipskie konserwatorium.

Niemiecki kompozytor żył krótko, bo zaledwie trzydzieści osiem lat, ale (a być może właśnie dlatego) niestychanie intensywnie. Już w dzieciństwie porównywany był do Wolfganga Amadeusa Mozarta – obaj wyjątkowo wcześnie przejawiali nieprzeciętny talent muzyczny. Obaj też, jak się później okazało, nie doczekali swoich czterdziestych urodzin.

Pierwsze utwory zostały nakreślone ręką zaledwie dziesięcioletniego chłopca. Kompozycji i kontrapunktu uczył wówczas Mendelssohna Carl Zelter, który przedstawił młodego muzyka Johannowi Wolfgangowi von Goethemu. Poeta z głębokim podziwem wypowiadał się o talencie i inteligencji młodzieńca. W tym czasie, tj. w 1821 r., Mendelssohn kończył pracę nad swoją szóstą (z dwunastu) *Symfonią na smyczki Es-dur*. To pełne uroku, lekkie w brzmieniu trzyczęściowe dzieło. Pozbawione jest części wolnej, w której miejsce pojawił się menuet.

Na prośbę o zdefiniowanie pojęcia „kompozytor” Tigran Mansurian miał odpowiedzieć: „To nie osoba, która potrafi komponować, ale ktoś, kto nie potrafi nie komponować”. Ten ormiański twórca jest wyjątkowo silnie związany z tradycją i kulturą własnego narodu. Lubi też podkreślać swój „intymny stosunek do dźwięku”, jaki wyniósł z rodzinnego domu, „gdzie wszyscy śpiewali i muzykowali”. Mansurian był jednym z pierwszych artystów w krajach byłego ZSRR, który wykonywał nowoczesne techniki kompozytorskie. Łączył je jednak z elementami ormiańskiej muzyki tradycyjnej. Początkowo postrzegany był jako przeciwnik ustalonego muzycznego porządku, jako najbardziej niezależny i prawdopodobnie najbardziej europejski spośród innych ormiańskich twórców. Jednak w połowie lat 80. znacznie zmienił się jego status społeczny. Mansurian stał się wówczas czołową postacią ormiańskiego życia kulturalnego i niekwestionowanym autorytetem muzycznym. Zdobył również sławę jako kompozytor muzyki filmowej i teatralnej. Jego nazwisko jest wymieniane obok takich muzycznych osobowości, jak Arvo Pärt, Alfred Schnittke czy Sofia Gubajdulina.

Muzyka Mansuriana dość szybko zdobyła zwolenników poza granicami kraju. O jego twórczości bardzo pochlebnie wypowiadał się Pierre Boulez, a jednym z wykonawców bywał Oleg Kagan – artysta współpracujący z Mścistawem Rostropowiczem. To właśnie temu rosyjskiemu skrzypkowi został zadedykowany niezwykle ekspresyjny *I Koncert skrzypcowy*, napisany w 1981 r.

W liście datowanym na 31 marca 1824 r. Franz Schubert donosił: „Nie napisałem ostatnio wiele nowego w zakresie pieśni, jednak wypróbowałem moją rękę w licznych sztukach instrumentalnych”. Jedną z nich był XIV *Kwartet smyczkowy d-moll D 810*. Kilka dni później, skreśliwszy ostatnie takty, kompozytor zanotował w swoim dzienniku: „Nikogo, kto by rozumiał ból drugiego, nikogo, kto by rozumiał jego radość. Wierzmy w to, że się zbliżamy do siebie, przechodzimy jednak tylko obok siebie. O, jakie cierpienie dla tego, kto to pojmie”.

Schubert był bardzo nieśmiałym człowiekiem, w szczególności wobec kobiet. Około 1822 r. w jednym z domów publicznych zaraził się chorobą weneryczną (o ironio!), która przez następne lata była przyczyną nie tylko okresów fizycznego bólu, lecz także nawracających stanów depresyjnych, a w dalszej konsekwencji – stała się przyczyną przedwczesnej śmierci kompozytora, w wieku zaledwie trzydziestu jeden lat. Egzystencjalne przemyślenia i związane z nimi ponury nastrój notatki z marca 1824 r. wydają się głosem człowieka naznaczonego tym piętnem.

XIV *Kwartet smyczkowy d-moll*, o znamienym tytule „Śmierć i dziewczyna”, nawiązuje do pieśni, którą Schubert stworzył siedem lat wcześniej, tj. w 1817 r. To jedna z najznakomitszych pieśni deklamacyjnych artysty, skomponowana do tekstu Matthiasa Claudiusa – niemieckiego poety żyjącego na przełomie XVIII i XIX w. W XIV *Kwartecie smyczkowym d-moll* została ona poddana wariacyjnemu przetworzeniu w części drugiej („Nie lękaj się, nie jestem okrutna; łagodnie zaśniesz w moich ramionach” – obiecuje śmierć), stąd wymowny tytuł całego dzieła. Czy to muzyczny testament artysty, który przeczuwał nadchodzący koniec? Temat śmierci daje o sobie znać w całym utworze, choć nie w postaci zadumy czy smutku. Kompozytorowi zależało na tym, by oddać dramatyzm zmagania się życia ze śmiercią, które zilustrował za pomocą silnego kontrastowania temp, nieustannej zmiany tonacji i przekształceń melodii. Trzecia część XIV *Kwartetu smyczkowego d-moll* ze względu na rytmy synkopowane i nagłe zwroty dynamiczne jest określana jako „taniec demonicznego skrzypka”, a finał w swym szaleńczym pędzie taranteli okazuje się „tańcem śmierci”.

Muzyczną i symboliczną wartość XIV *Kwartetu smyczkowego d-moll* Schuberta docenił Gustav Mahler, który w 1894 r. dokonał adaptacji dzieła na orkiestrę smyczkową, wzmacniając wiolonczele kontrabasami.

Eduard Topchjan

Studiował skrzypce w Państwowym Konserwatorium im. Komitasa w Erywaniu, a następnie dyrygenturę pod kierunkiem ormiańskiego dyrygenta O. Duriana. Jego umiejętności dyrygenckie konsultowali również sir G. Solti, C. Abbado i N. Santi. Eduard Topchjan rozpoczął działalność dyrygentką w 1991 r., kiedy to wraz z grupą przyjaciół z konserwatorium założył Serenade Chamber Orchestra, znaną później pod nazwą Armenian Chamber Players. W 2002 r. Eduard Topchjan zadebiutował z Armenian Philharmonic Orchestra podczas Bad Füssinger Kulturfestival w Niemczech. W tym samym roku został mianowany dyrektorem artystycznym i głównym dyrygentem Armenian Philharmonic Orchestra w Erywaniu. Ponadto był dyrektorem artystycznym kilku festiwalu. Od 2007 r. jest głównym dyrygentem Yerevan International Music Festival, który co roku gości wielu renomowanych muzyków.

Eduard Topchjan, fot. Marianne Uzankichyan

Anush Nikoghosyan

Urodziła się w Armenii. Początkowo kształciła się u znakomitego ormiańskiego nauczyciela P. Haykazjana, a następnie odbyła studia w Państwowym Konserwatorium im. Komitasa w Erywaniu. Przez kilka lat była uczennicą głównego dyrygenta Armenian National Philharmonic Orchestra, E. Topchjana, studiowała także w klasie Ch. Poppena w Hochschule für Musik und Theater w Monachium. Od 2013 r. Anush Nikoghosyan kontynuuje studia w klasie J. Fisher. W latach 2001–2005 otrzymywała stypendium przyznane jej przez Vladimir Spivakov International Charity Foundation. Występowała z wieloma orkiestrami i zdobyła nagrody w licznych międzynarodowych konkursach skrzypcowych. Jako kameralistka współpracuje z takimi muzykami, jak J. Fischer, K. Kashkashian, N. Mönkemeyer, S. Krylov. Anush Nikoghosyan gra na skrzypcach Guadagniniego z 1753 r.

Anush Nikoghosyan, fot. archiwum artystki

Organizator:

Partner:

Bank Polski

Sponsor zioły:

NFM – instytucja kultury miasta Wrocławia, współprowadzona przez:

Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego